

УДК 37.04

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-1-39-202-213

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Самодумська Олена Львівна

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя
e-mail: samodumskaya@outlook.com
ORCID 0000-0002-7884-8138

Самойленко Оксана Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, докторант
Житомирський державний університет імені Івана Франка
e-mail: samoilenckooxana@gmail.com
ORCID 0000-0002-2305-4111

Неформальна освіта дорослих у країнах Європейського Союзу та в Україні набула особливого значення у зв'язку з переходом до «економіки і суспільства знань» і є невід'ємним компонентом «навчання протягом життя». Наявний досвід організації неформальної освіти дорослих європейських країн виокремлений із описаного науковцями і практиками досвіду освіти дорослих зарубіжних країн за авторським алгоритмом. Названі провідні суб'єкти, наведені поширені форми організації неформальної освіти дорослих країн Європейського Союзу. Схарактеризовані найбільш застосовувані серед сучасних технології організації неформальної освіти дорослих у європейських країнах. Визначено напрями екстраполяції досвіду для розвитку неформальної освіти дорослих в Україні.

Ключові слова: неформальна освіта дорослих, країни Європейського Союзу, досвід організації неформальної освіти дорослих.

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються у сучасному світі, і в системі освіти зокрема, характеризуються безперервністю і стрибкоподібністю, але саме вони чинять вагомий вплив на життєдіяльність людей. Сучасна освіта покликана допомогти дорослому бути стійким до змін і здатним до реактивної адаптації на основі навчання протягом життя. Актуалізація неформальної освіти пов'язана зі зміною соціальної ролі освіти в інформаційному суспільстві, переходом від реалізації компенсаторної функції до системної функції комплексного індивідуального особистісного розвитку людини.

У цій ситуації виникає гостра необхідність по-новому визначити місце і роль неформальної освіти дорослих у загальній системі освіти, унікальний освітній потенціал якої міг би стати незамінною складовою модернізації освіти.

На сучасному етапі, за даними демографів, відбувається «старіння» держав, тобто збільшення кількості людей поважного віку. Зростання у структурі населення частки почтивих людей породжує нові соціальні потреби, в тому числі й потреби в освіті. Серед таких потреб називають трансформацію всіх соціальних інститутів суспільства (освіти, економіки, соціальної і духовної сфери), формування нової культури самосвідомості суспільства, адаптацію людей до мінливих умов, узгодження інтересів у «новому» суспільстві. Це робить актуальним питання про всебічний розвиток дорослої особистості протягом усього життя з урахуванням людського потенціалу, спадкових факторів, національних і соціокультурних традицій. Невипадково все більшої уваги починають приділяти питанням розвитку теорії освіти дорослих, у тому числі й такої її форми, як неформальна освіта.

Дослідниця С. Зарецька [1, с. 83-84] зазначає, що участь різних вікових груп населення в усіх формах і рівнях навчання стало центральним завданням соціальної політики багатьох країн. Так, у Великобританії, ряді країн Європи, Китаї, США, Південній Кореї, Японії принцип «неперервної освіти» має законодавчий характер, що слугує спонукальним фактором проведення реформ для поліпшення якості життя громадян. У теорії педагогіки коло дефініцій, якими позначається у міжнародній і вітчизняній практиці система навчання дорослого населення, вибудовується навколо понять «неперервність», «по(ціло)життєвість», «додатковість» і форм освіти «формальна», «неформальна», «інформальна». Усі вони використовуються для пояснення процесу освіти дорослих, згідно з яким освіта в кожній країні має бути організована таким чином, щоб для кожного члена суспільства вона могла тривати протягом усього життя, причому кожна наступна форма активності могла доповнювати попередню.

У країнах Європи прийнято і успішно реалізуються закони, які регламентують сферу освіти дорослого населення. Ґрунтовне дослідження стану законодавчого забезпечення освіти дорослих здійснено

директором Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України Л. Лук'яною, яка виділяє дві групи законів [2]:

1) засновані на цілісному й конкретизованому сприйнятті цієї освітньої сфери. Наприклад, Закон «Про освіту дорослих» (США, 1966 р.; Естонії, 1993 р. (нова редакція 2009 р.), Норвегія, 2009 р.); «Про освіту протягом життя» (Словацька Республіка, 2009 р.); «Закон про освіту і навчання дорослих» (Республіка Косово, 2001 р.); «Закон про подальшу освіту та навчання» (Велика Британія (2007 р.), Закон «Про сприяння освіті дорослих» (Австрія, 1979 р.) тощо;

2) у яких освітня практика як предмет урегулювання не потрапляє у сферу застосування інших законів. Наприклад, «Закон про неформальну освіту дорослих» (1998 р., оновлений у 2010-2011 рр.), «Закон про вищі народні школи» у Данії; «Декрет про урядові субсидії освіти дорослих» (Швеція, 1991 р.), Закон «Про фонд «Освіта дорослих» (Ліхтенштейн, 1998 р.) тощо.

Аналіз указаних нормативних документів переконує у тому, що на державному рівні у більшості країн визнана сфера освіти дорослих та форми її реалізації. Зупинимось на неформальній освіті, яка, на нашу думку, є смисловим та пріоритетним видом неперервної освіти.

Зазначимо, що процес неперервної освіти сьогодні розуміють не тільки як «навчання протягом життя» (lifelong learning), але і як «навчання шириною в життя» (lifewide learning). Останнє акцентує увагу на різноманітності видів освіти – формальна, неформальна, інформальна, які супроводжують будь-яку сферу життєдіяльності сучасної людини – професійну, дозвілєву, навіть сімейно-побутову. У контексті даного підходу становлення системи неформальної освіти дорослих є соціокультурним феноменом, що відображає зростаючу потребу дорослих в отриманні та наданні різноманітних освітніх послуг. Причому на відміну від формальної освіти (яка за своєю природою включає систему органів державного або недержавного регулювання і контролю) неформальна освіта функціонує ніби «сама по собі» – на рівні конкретних суб'єкт-суб'єктних відносин, фактично поза загальнодержавним регулюванням і контролем.

Неформальна освіта, хоча і може плануватися «зверху», але реально виникає і здійснюється тільки як відповідь на конкретний освітній запит «знизу». При цьому активність учнів підтримується «зсередини» за рахунок реалізації їхніх актуальних інтересів і потреб. У цьому контексті можемо говорити про потребу дослідження актуального досвіду країн Європейського Союзу, де неформальна освіта є вбудованою в системи освіти цих країн і на відміну від формальної прямо і безпосередньо сприяє особистісному та професійному зростанню дорослого населення, виконуючи роль керівної і спрямовувальної зовнішньої і внутрішньої мотивувальної сили неперервного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З проблем неформальної освіти існує досить значна кількість публікацій, серед яких роботи А. Кроплі, Р. Дейва, К. Кнаппера, Ч. Дьюка, Е. Фора, М. Ноулза, П. Вільямса, Е. Хьюмела та ін. Ідеї неформальної освіти отримали теоретичне обґрунтування в роботах таких відомих зарубіжних вчених, як М. Ахмед Ф. Кумбс, Р. Барт, Г. Коль, Д. Свіфт, Р. Сінгх, Дж. Дьюї, А. Маслоу, К. Роджерс та ін. Теоретичні аспекти неформальної освіти як чинника людського розвитку стали предметом вивчення у працях В. Андрущенко, В. Давидова, Л. Лук'яною, Ю. Укис, Н. Ушенко та ін. Серед наявних сучасних наукових розвідок поняття неформальної освіти дорослих варто відзначити напрацювання Н. Горук, О. Жихорської, В. Заярної, М. Коваленко, Н. Павлик, Н. Сулаєвої, В. Стрижалковської, Н. Терентьєвої, Н. Терьохіної, Ю. Халемендик та ін. Проблеми розвитку неформальної освіти дорослих європейських країн висвітлено у працях вітчизняних науковців А. Гончарук, В. Давидової, Т. Логвиненко, О. Огієнко, О. Шапочкіної та ін. Учені розглядають неформальну освіту як чинник інноваційних перетворень у суспільстві, аналізують існуючі практики організації неформальної освіти дорослих, обґрунтовують можливості використання елементів позитивного досвіду міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти в Україні.

Метою репрезентованого дослідження є проаналізувати і узагальнити досвід організації неформальної освіти дорослих у країнах Європейського Союзу. Завданнями є виокремити наявний досвід організації неформальної освіти дорослих у європейських країнах із описаного науковцями і практиками досвіду освіти дорослих зарубіжних країн, схарактеризувати специфіку реалізації неформальної освіти дорослих у цих країнах, визначити напрями екстраполяції досвіду для розвитку неформальної освіти дорослих в Україні.

Виклад основного матеріалу. У документах Ради Європи підкреслюється, що неформальна освіта включає широкий діапазон знань, умінь та навичок, соціальних і етичних цінностей, таких як права людини, толерантність, забезпечення миру, солідарність і соціальна справедливість, діалог поколінь, гендерна рівність, демократичне громадянство і міжкультурна комунікація та ін.

Розвиток теорії неформальної освіти здійснюється з урахуванням принципів її організації, визначених «Меморандумом неперервної освіти країн Європейського Союзу» [3]:

- нові базові знання та навички для всіх як гарантія загального неперервного доступу до освіти з метою отримання і оновлення навичок, необхідних для включення в інформаційне суспільство;
- збільшення інвестицій у людські ресурси, що ставить за мету підняти престиж і позначити пріоритет найважливішого для Європи надбання – людей;
- інноваційні методики викладання і навчання для системи неперервної освіти «завдовжки і шириною» в життя, за допомогою яких дорослий учень перестає бути пасивним реципієнтом інформації, а викладачі перетворюються на консультантів, наставників і арбітрів;
- нова система оцінювання отриманої освіти покликана докорінно змінити підходи до визнання результатів навчальної діяльності у сфері неформальної та інформальної освіти;
- розвиток наставництва і консультування, які сприяють забезпеченню вільного доступу до інформації про освітні можливості в просторі Європи;
- наближення освіти до дорослого учня за допомогою мережі навчальних і консультаційних пунктів, а також інформаційних технологій.

Керівник програми ЮНЕСКО «Грамотність і неформальна освіта» Ш. Аояги [4] розглядає неформальну освіту як будь-який вид організованої та систематичної діяльності, яка може не збігатися з діяльністю шкіл, коледжів, університетів та інших установ, що належать до формальної системи освіти. Неформальна освіта, на думку автора, обирає конкретні форми роботи з урахуванням специфічних потреб у знаннях, необхідних дорослому населенню. Форми роботи і тематика різноманітні, але всі вони засновані на одних і тих же принципах – «навчання з урахуванням потреб», «зв'язок з практикою», «гнучкі програми, розклад і вибір місця проведення». У цьому полягає суттєва відмінність неформальної освіти від формальної.

Нами робочим провізорним визначенням поняття «*неформальна освіта дорослих*» для подальшого уточнення й опрацювання прийнято – специфічний багатосторонній процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь, навичок, набуття особистісних якостей і ціннісних орієнтацій в умовах вільного вибору нерегламентованих навчальних програм дорослими суб'єктами навчання – особами, які мають достатню для прийняття автономних рішень щодо свого життя фізичну та ментальну зрілість, юридичну та соціальну самодостатність.

Слушним до вивчення і застосування, на нашу думку, є підхід чеських та словацьких науковців М. Дворакова [5], Віт. Дочекал [6], Д. Нотова [7], Й. Пергакс [8] та ін., які визначають неформальну освіту через призму концепції якості життя. Зарубіжні вчені обґрунтовують думку про те, що розвиток суспільства все більше залежить не тільки і не стільки від природних ресурсів, скільки від самої людини, знань, інформації, використовуваних технологій. Тому на початку XXI ст. суспільство перейшло від теорії якості товарів до якості людини, якості освіти; настала доба нової цивілізації – «цивілізації якості життя». Якість життя стала засобом здійснення реальної соціальної політики, метою соціально-економічного розвитку багатьох європейських країн, критерієм науково-технічного прогресу. Тому підвищення якості життя нерозривно пов'язане з розвитком освіти, що є обов'язковою умовою конкурентоспроможності країни в світовому розподілі праці. Від рівня освіти залежить як якість трудових ресурсів, так і якість трудового життя дорослого. Крім того, концепція якості життя робить акцент на необхідності реалізації автентичного способу життя, створенні можливостей для розвитку міжособистісних взаємин, умов для різних видів дозвілля, забезпеченні тих потреб, які не можуть бути задоволені лише матеріальними цінностями.

Щоб отримувати заохочення або дивіденди у вигляді покращення якості життя, доросла людина інвестує в розвиток своїх особистісних і професійних компетентностей, стає власним активом – матеріальним і нематеріальним. Неформальна освіта є гнучкою, мобільною, тим самим має потенціал і можливості задовольнити попит дорослої людини, яка сама обирає, якими компетентностями потрібно оволодіти, щоб бути затребуваним фахівцем у мінливому соціальному і професійному середовищі.

Сучасне бачення особливостей неформальної освіти дорослих представлено на сайті Європейської асоціації освіти дорослих: «Спеціально організована діяльність зі сприяння процесу, в рамках якого люди можуть свідомо розвиватися як особистості, самостійно спиратися на свої власні можливості в соціальних відносинах і діяльності за допомогою підвищення рівня знань і розуміння; співвіднесення власних думок і почуттів з думками і почуттями інших людей; розвитку вмінь і способів їх вираження» [9].

Поточнимо, що в рамках, заданих Радою Європи, неформальна освіта охоплює практично будь-яке навчання, спрямоване на точну, але при цьому вільно обрану мету, яка враховує соціальний контекст, при цьому головна або єдина діяльність неформальної освіти не укладається в шкільне або професійне навчання. Виходячи з розширення її конкретного змісту, неформальна освіта залучає практично всі дії, не направлені на отримання диплома або визнаного свідоцтва про закінчення курсів, програм, платформ тощо. Поряд з

цим неформальна освіта завжди перебуває в рамках нормативно-правового поля, має заплановану, структуровану програму, що сприяє розвиткові особистісних і професійних компетентностей дорослих.

Л. Лук'яною зауважено, що переважна більшість європейських країн має нормативні акти щодо законодавчого врегулювання освіти дорослих, у тому числі й неформальної, де визначено цілі, принципи й механізми державної підтримки, основні суб'єкти, їх права і обов'язки, способи координації дій різних провайдерів освітніх послуг, а також принципи та схеми отримання коштів з бюджету [10, с. 7].

Так, наприклад, у Данії діють «Закон про освіту робітників» (1985), «Закон про освіту для дорослих іммігрантів» (1986), «Закон про допомогу для освіти дорослих» (1989), «Закон про спеціальну освіту для дорослих» (1991), Закон «Про оплачувану відпустку для навчання» (1992 р.), прийнято Закон «Про освіту для дорослих та подальше навчання» (1993), прийнято «Закон про неформальну освіту дорослих» – 1998 р., оновлений в 2010-2011 рр., та «Закон про вищі народні школи». У Швеції – це «Декрет про урядові субсидії освіти дорослих» (1991), у Ліхтенштейні – Закон «Про фонд «Освіта дорослих»» (1998). У Фінляндії діє Закон про неформальну освіту дорослих, що набув чинності у 1998 р. та оновлений у 2010-2011 рр., Закон і указ про добровільну просвітницьку діяльність (1998 р.), Закон про матеріальну підтримку в системі навчання дорослих (2000 р.), Закон і указ про професійну підготовку вчителів для дорослих (2003 р.) [10, с. 57]

Загальна стратегія неформальної освіти дорослих у країнах *Європейського Союзу* ґрунтується на Європейському путівнику із валідації неформальної та інформальної освіти (European Commission, 2008), який спрямований на вирішення таких актуальних завдань: сприяння діалогу учасників неформальної освіти щодо забезпечення визнання результатів неформальної освіти; розроблення систем неформальної освіти, результати яких можна трансформувати у формальну систему кваліфікації кадрів; нормативно-правове забезпечення змісту курсів неформальної освіти для визнання їх результатів; забезпечення взаємозв'язків між державними кваліфікаційними системами та процедурами визнання результатів.

Значна частина населення Євросоюзу віком 25-64 роки, як вказує у своїй статті А. Гончарук, керуючись даними Євростату, бере активну участь у неформальному навчанні, 80 % їх неформальної освіти стосується безпосередньо професійної реалізації. Найбільш популярними цілями людей є бажання мати кращу роботу та покращення кар'єри (45 %), удосконалити рівень знань і вмінь із певного напрямку (33 %), отримати знання та вміння, необхідні в повсякденному житті (26 %). Найактивніше бере участь у неформальній освіті населення Швеції (70 %), Норвегії та Фінляндії (50 %), Німеччини (45 %), Великобританії (40 %). Найбільше провайдерів неформальної освіти в Європі – серед підприємств (38 %), неформальних освітніх і просвітницьких організацій (18 %), комерційних установ (10 %) та ін. [11, с. 34].

Як зазначає А. Гончарук, сучасні тенденції європейської НфОД полягають у пом'якшенні протистояння та протиставлення неформальної освіти формальній державній, між ними встановлюються відносини взаємодоповнення. Коли нові освітні технології і стандарти витримують випробування в жорсткій конкуренції у сфері приватної чи суспільної НфОД, їх переймають державна система освіти та приватні навчальні заклади дорослих [11, с. 33].

Здійснений нами узагальнений аналіз світового досвіду організації неформальної освіти дорослих ґрунтується на виділених Л. Лук'яною чотирьох підходах до становлення освіти дорослих [10, с. 57]: *суспільно-політичному* (північна Європа, передусім Скандинавські країни), де неформальна освіта дорослих є інструментом заохочення громадян до неперервної освіти та їхньої активної участі у суспільно-політичному житті, а відтак, підтримки суспільно-політичних систем країн; *культурологічному* (країни Європейського Союзу) – НфОД виступає як провідний засіб розвитку, збереження і передачі культури через освіту, інструмент сприяння розвитку особистісного потенціалу, формування етичних і моральних цінностей, міжкультурного спілкування); *економічному* (пострадянські країни), коли неформальна освіта є чинником, що забезпечує економічне зростання держави; *комплексному* як поєднанні попередніх (США) – неформальна освіта дорослих вписується у контекст концепції сталого розвитку). Визначені підходи характеризують основні особливості сучасної організації та базових функцій, які покладені на неформальну освіту дорослих і у європейських країнах.

Виокремлення наявного досвіду організації неформальної освіти дорослих у європейських країнах із описаного науковцями і практиками досвіду освіти дорослих зарубіжних країн нами було здійснено за таким алгоритмом: 1) аналіз законодавчого забезпечення неформальної освіти дорослих європейських країн; 2) характер розуміння і визначення основних підходів: суспільно-політичного, культурологічного, економічного і комплексного, виділених Л. Лук'яною [2; 10, с. 53]; 3) характеристика основних особливостей сучасної організації та базових функцій, які покладаються на неформальну освіту дорослих у зарубіжних країнах.

Скандинавські країни. Неформальна освіта дорослих у скандинавських країнах, або фолкбїлднінг (folkbildning – народна освіта), реалізує концепцію неперервного навчання, базується на концептуальних засадах освіти дорослих, розроблених Н. Ф. С. Грундтвігом, – фолкеоплюснінг. «Folkeoplysning» (просвітництво народу) є концепцією задоволення освітніх потреб для розвитку демократії, освіти для життя, збалансованого й рівноправного діалогу учасників освіти, на основі віри в мудрість і обдарованість кожної людини. Фолкбїлднінг як система децентралізованого навчання дорослих за характеристикою В. Давидової на прикладі Швеції, проводиться на добровільній основі різними недержавними організаціями та безпосередньо самими учасниками навчання і націлений на розвиток демократичного суспільства шляхом неперервного навчання кожної особистості. Фолкбїлднінг забезпечує умови для розвитку кожної особистості і всього суспільства в цілому. Термін «фолкбїлднінг» без перекладу застосовують у країнах Європейського Союзу для означення соціосвітнього і соціокультурного феноменів Скандинавських країн [12, с. 8]. Демографічний аналіз автором цього явища показав, що три чверті дорослого населення Швеції у віці від 18 до 75 років займаються у цій системі.

Дослідниками системи освіти дорослих у скандинавських країнах В. Давидовою, Т. Логвиненко, О. Огієнко, О. Шапочкіною та ін. зазначено, що неформальна освіта дорослих королівств Данії, Швеції та Норвегії поєднує фолкеоплюснінг та професійно орієнтовану освіту для ринку праці. О. Огієнко детально описано, що неформальна освіта дорослих відбувається на основі динамічної єдності різноманітних навчальних закладів, зокрема: вищих народних шкіл, освітніх асоціацій, центрів освіти дорослих, публічних бібліотек тощо. Пропоновані цими закладами різноманітні курси та навчальні гуртки для саморозвитку та самореалізації дорослої людини є найбільш поширеними формами [2, с. 33]. Важливою умовою ефективності неформальної освіти дорослих, як вказує В. Давидова, є державна законодавча і матеріальна підтримка цього явища, водночас із збереженням його децентралізованого й демократичного характеру [13, с. 8].

Принадний досвід неформальної освіти має Північна Народна Академія (Nordic Folk Academy – далі NFA) – об'єднаний інститут для всіх скандинавських країн: Швеції, Данії, Фінляндії, Норвегії, Ісландії, Фарерських і Аландських островів, який співпрацює також із країнами Балтії та Європейськими інститутами у сфері освіти дорослих. Діяльність Академії охоплює такі сфери освіти дорослих, що базується на соціально-культурній освіті; діалог між формальною і неформальною освітою, між освітою та ринком праці; неперервна освіта у зв'язку з розвитком компетентності, інформаційних технологій, активною громадянською участю; міжнародний обмін передовим досвідом.

Лектори, керівники проектів і адміністративний штат NFA – це люди з різних країн Скандинавії. Робочі мови – шведська, фінська і англійська. Щорічно більше тисячі викладачів, дослідників, артистів, письменників, соціальних працівників, політиків і лідерів неурядових організацій беруть участь у семінарах і конференціях, організованих в Академії. NFA також бере участь у багатьох загальноєвропейських проектах [13].

Народні вищі школи (folk high school), в яких учасники збираються в навчальні гуртки (study circle), є основою участі громадян у розвитку демократії, оскільки вони вивчають не тільки предмет, а навчаються в основному взаємодії на демократичній основі. Гурток, звичайно, охоплює невелику групу слухачів/учнів, що зустрічаються для проведення спільних занять раз на тиждень у вечірній час. Заняття спрямовані на вивчення будь-якої теми або здійснення культурного проекту. До складу гуртка входить 5-12 учасників, включаючи керівника або викладача. Важливою складовою занять є обмін досвідом і знаннями між учасниками, аналітичний розбір досліджуваного матеріалу.

У Швеції народні школи абсолютно вільні у розробленні навчальних програм з урахуванням свого профілю, члени школи мають можливість висловлювати свої побажання щодо тематики та напряму навчального процесу відповідно до своїх знань і потреб. У Швеції налічується 11 навчальних асоціацій, що як і народні школи, підтримуються урядом. Кожна Асоціація працює за певним профілем, який залежить від типу громадської, робочої чи політичної організації, що належить до його складу.

Фінляндія є однією з країн, що має багату історію неформальної освіти, потужну і різноманітну його сучасну систему. Закон про неформальну освіту набув чинності у 1998 р., оновлений у 2011 р. Фінляндія є країною, в якій існує підтримувана державою постійно діюча система визнання освіти, отриманої неформальним та інформальним шляхами, розглядаються також можливості подальшого вдосконалення та уніфікації існуючої практики підтвердження кваліфікації. Неформальна освіта організовується в інтересах благоотримувачів, через те у плануванні її програм беруть участь самі дорослі, тобто вона здійснюється «знизу вгору» на основі узгоджених освітніх програм.

Принцип ціложиттєвої освіти реалізується у широко розвиненій системі громадського просвітницького руху, до якої входять народні й відкриті освітні заклади і організації. Потужний внесок у розвиток НфОД робить Фінська Асоціація освіти дорослих (FAEA) – недержавна організація неформальної освіти дорослих Фінляндії. Головні обов'язки діяльності FAEA – популяризація і просування неформальної освіти дорослих, міжнародна співпраця і подальше навчання викладачів, які працюють у сфері освіти дорослих. FAEA активно співпрацює з Міністерством освіти і культури в обговоренні проблем майбутнього розвитку НфОД. FAEA сприяє підвищенню ролі освіти дорослих в органах конструктивних громадських дій, запобігаючи соціальній маргиналізації і заохочуючи активне громадянство.

Франція є країною, в якій освіта дорослих має давню історію, традиції і в якій освіта дорослих є однією з трьох складових національної системи освіти. Перші правові акти з освіти дорослих було видано у Франції в кінці XVIII ст. У XIX ст. розпочався активний розвиток законодавчої діяльності стосовно освіти дорослих, який триває й нині. Серед відомих і важливих документів – Закон Дебре «Про соціальне просування» (1959 р.), Закон Делор «Про організацію професійної неперервної освіти» (1971 р.), який став одним із перших у світі законів про неперервну освіту, Закон «щодо контролю та якості підготовки у навчальних організаціях» (1990 р.), Закон «Про визнання професійних знань» (1992 р.), «Про реформу неперервної професійної підготовки» (1993 р.) з відповідними змінами до Трудового кодексу. Сучасні нормативні документи регламентують взаємини держави, підприємців і громадян у системі освіти дорослих, діяльність організацій, відповідальних за навчання, розкривають принципи професійного навчання і вдосконалення, форми допомоги тим, хто навчається, визначає суб'єктів у фінансуванні неперервної освіти.

Франція перша з європейських країн почала формувати законодавчу базу щодо ідентифікації, визнання і оцінювання результатів неформальної та формальної освіти як рівноцінних підсистем освіти дорослих, що відіграють активну перетворювальну роль у соціально-економічному і культурному розвитку суспільства. Закон «Про визнання професійних знань» надав право отримувати свідоцтво про професійну освіту на основі оцінювання неформальної освіти і попереднього навчання. Тим самим неформальна освіта набула статусу не тільки культурологічного, а й економічного розвитку держави.

Перші вечірні курси для дорослих розпочали свою роботу ще у 1901 р., а у 1934 р. уже були створені перші освітні центри для реалізації прискорених програм підготовки дорослих. Згодом була створена ціла система інститутів для розвитку неперервної професійної освіти. Основним структурним елементом цієї системи є об'єднання навчальних закладів ГРЕТА (GRETA), у якому функціонують три основні види освітніх програм: формальні освітні курси, індивідуалізоване навчання і навчання у формі навчальних одиниць. У сучасній Франції виокремлюють три основні групи провайдерів освіти дорослих. Серед них ті, які за сутністю своєї діяльності є неформальними: центри та університети, які реалізують соціально значущі освітні проекти загальнокультурного напрямку: курси іноземних мов, краєзнавчі та фольклорні клуби, клуби за інтересами, спортивні об'єднання тощо [2, с. 114].

У *Федеративній Республіці Німеччина* освіта дорослих має глибокі історичні витоки. Сьогодні складається із продовженої професійної освіти та загальної освіти дорослих. Неформальна освіта дорослих регламентується документами освіти дорослих на федеральному рівні – Положення про ключові компетентності у контексті неперервної освіти у Німеччині, Положення про кваліфікаційні рамки у Німеччині, Концепція ціложиттєвого навчання тощо; і на рівні земель – земельними законами «Про освіту дорослих» тощо [2, с. 117].

У Німеччині, як вказує у своєму дослідженні О. Шапочкіна, неформальна освіта багато в чому спирається на моделі демократично зорієнтованої політичної освіти і таким чином робить свій внесок у становлення активного громадянина демократичного суспільства. У дослідженні О. Шапочкіної розкриті сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів у Німеччині: державна підтримка та громадянська ініціатива у забезпеченні її функціонування; взаємовплив і взаємодоповнення формальної та неформальної освіти у її здійсненні; варіативність методичного забезпечення реалізації завдань неформальної освіти майбутніх учителів Німеччини [14].

Серед форм неформальної освіти дорослих Німеччини А. Гончарук виокремлено організації, що навчаються (тобто підприємства, які організують навчання для власних співробітників) та народні університети. Послуги у НфОД також надають церкви та профспілки, поширеним є дистанційне навчання [11, с. 34].

Неперервна освіта у *Польщі* регулюється розпорядженням міністра національної освіти від 11 січня 2012 року «Про неперервну освіту у позашкільних формах» [16]. Згідно із цим розпорядженням, неперервна освіта охоплює навчання дорослих, яке може здійснюватися у формальній та неформальній формах. Тому неформальна освіта дорослих у Польщі розглядається як будь-який вид організованої та систематичної діяльності, що не збігається з діяльністю шкіл, університетів та інших закладів освіти, які належать до

складу формальної системи освіти; як така, що здобувається у післяробочий час в освітніх закладах, клубах, гуртках і, зазвичай, не передбачає отримання офіційного документа. Неформальна освіта у Польщі є невід'ємною складовою стратегії неперервної освіти – освіти протягом життя. Розроблена Міністерством народної освіти і спорту «Стратегія розвитку неперервної освіти» детально визначає цілі, завдання та способи реалізації ідеї неформальної освіти у Польщі: 1) розширення доступу до неперервного навчання, 2) підвищення якості неперервної освіти, 3) взаємодія і партнерська участь, 4) зростання інвестицій у людські ресурси, 5) створення інформаційних ресурсів у галузі неперервного навчання та розвиток консультаційних послуг, 6) роз'яснення ролі і значення неперервної освіти [16].

У наказі Міністерства народної освіти і спорту під назвою «Модернізація неперервного навчання та освіти дорослих у Польщі як інтегральних частин освіти протягом усього життя» освіта дорослих визначена як «комплекс просвітницьких процесів (формальних, неформальних та інформальних), які незалежно від змісту, рівня і методів дають можливість додаткової освіти у шкільних і позашкільних формах, завдяки чому дорослі люди розвивають свої здібності, збагачують знання, вдосконалюють свою професійну кваліфікацію або здобувають нову професію» [16].

Неформальна освіта дорослих у Польщі включає: післядипломне навчання; професійні кваліфікаційні курси; курси професійної майстерності; загальних компетенцій; позмінне вдосконалення теоретичних знань для працівників, які не досягли повноліття; інші курси, що дають можливість отримання і поповнення професійних знань, навичок і кваліфікацій, професійні семінари та стажування, спеціалізовані стажування, професійна практика, кероване самонавчання.

Неформальна освіта може проводитися державними і недержавними закладами освіти, різного роду громадськими організаціями і товариствами, підприємствами фізичних осіб, торговими товариствами, різними фондами; Союзом польського ремесла, Крайовою радою кооператорів, профспілковими організаціями, релігійними організаціями, приватними фірмами, у тому числі одноосібними суб'єктами господарської діяльності, організаціями самоврядування повітів і воєводств. Неформальна освіта переважно фінансується споживачами освітніх послуг.

Однією з форм неформальної освіти дорослих у Польщі є післядипломні програми навчання – різноманітні навчальні програми, доступні після отримання вищої освіти. Вони широко запитані дорослим населенням, тому що швидко реагують на потреби ринку праці й можуть легко змінюватися. Післядипломні програми дозволяють розширити/доповнити базис академічної освіти щодо професійних знань і умінь або науковою спеціалізацією; набути абсолютно нової професійної кваліфікації. Дорослі у сучасному світі дедалі частіше змушені змінювати свою професію як з особистих причин, так і з причин, обумовлених ситуацією на ринку праці. Тому післядипломні програми навчання у системі неперервної освіти дорослих відіграють роль програм спеціалізації, які актуалізують/посилюють знання у слухачів.

Історія сучасного розвитку неформальної освіти у *Словаччині* охоплює декілька етапів і спирається на два основоположні документи ЄС – Біла книга Європейської комісії «Викладання та навчання – до суспільства навчання» («Teaching and Learning – Towards the learning society») (1995) та Меморандум про неперервну освіту (2000). Відповідно до вказаних нормативно-правових актів у Словаччій діє Закон 386/1997 Z. z. «Про подальшу освіту». У системі словацької освіти неформальна освіта належить до складу освіти впродовж життя (пожиттєвої освіти). Вона відбувається після завершення початкової освіти, тобто після закінчення базового рівня шкільної освіти. Відповідно, науковці Віт. Дочекал [6], Д. Нотова [7] визначають неформальну освіту дорослих як свідоме навчання, організоване під керівництвом спеціаліста у галузі освіти дорослих. Неформальна освіта відкрита і добровільна з точки зору учасників. Хоча в ній немає чітко визначених навчальних програм і правил оцінювання, це структурований навчальний процес із заздалегідь визначеними цілями. Вона є гнучкою, як з точки зору організації, так і за сукупністю використовуваних методів.

Неформальна освіта дорослих у Словаччині представлена діяльністю ряду громадських (Асоціація навчальних закладів для дорослих у Словаччійській Республіці (AIVD SR), Асоціація університетів третього віку (ASUTV), Асоціація тренерів та консультантів з кар'єри (ALKP), Асоціація роботодавців та фахових організацій Словаччійської Республіки (AZZZ SR), Платформа організацій неурядового розвитку (MVRO), Спілка роботодавців Словаччійської Республіки (RUZ), Словацька академічна асоціація з навчання впродовж життя (SAACV), Словацька академічна асоціація з міжнародного співробітництва (SAAIC), Асоціація з кар'єрного розвитку та порадиництва (ZPKPRK) та державних (Державний інститут професійної освіти (SAAIC), Національне агентство Erasmus+) організацій. Метою їх практик є «розроблення ефективних методів навчання дорослих у контексті неперервної ціложиттєвої освіти» [17, с. 14]. Акцент у системі

неформальної освіти Словацької Республіки робиться на дорослому учневі, якому слід надати найширшу пропозицію перспектив навчання та засобів його забезпечення.

Неформальну освіту в Словаччині розглядають як змістовний спосіб покращення якості життя. Тому вона виходить із необхідності розвитку компетентностей особистості:

– у спілкуванні: професійному (до-, під час та після опанування професії); соціально-психологічному (соціальній та міжособистісній комунікації); культурному (у визначенні культурних моделей, стандартів, традицій спільноти);

– стосовно адаптації до соціального середовища (порядкувати життєвими ролями та у сфері організації дозвілля та робочих зон).

Виходячи з цього, вихідна ідея системи неформальної освіти у Словацькій Республіці полягає у тому, що її навчальні програми мають бути варіативними та відкритими, мати можливість найбільш повно поєднувати всі сфери діяльності дорослих, сприяти реалізації їх індивідуальних освітніх маршрутів та подальшій соціалізації. Чеські та словацькі науковці М. Дворакова, Віт. Дочекал, Д. Нотова, Й. Пергак переконані, що завдяки неформальній освіті можна навчити дорослих орієнтуватися у широті інформації, складнощах, суперечностях соціального середовища, у міжособистісній взаємодії та суперечливих вимогах різних соціальних ролей. Відповідно, завдання системи неформальної освіти Словацької Республіки такі:

– отримання нових, базових знань, умінь і навичок дорослими через отримання загального доступу до оновлених знань, необхідних для соціальної адаптації особистості протягом усього її життя;

– збільшення інвестицій у людські ресурси – пошук і включення нових механізмів фінансування сфери освіти, розширення спектру та джерел фінансування, консолідація ресурсного забезпечення;

– розвиток інноваційних методів навчання – зміна існуючих методів навчання, їх адаптація до сучасних умов, створення нового викладацького корпусу;

– формування нової системи оцінювання отриманих знань – розвиток системи оцінювання та акредитації результатів будь-якої форми навчання, зручної як для самих дорослих учнів, так і для роботодавців та державної кваліфікаційної системи;

– розвиток системи порадиництва та центрів освітнього консалтингу – створення механізмів інформаційного супроводу системи неперервної освіти, орієнтованих на задоволення потреб дорослих;

– наближення освіти до дому – широке використання інформаційних освітніх технологій, розвиток системи дистанційного навчання.

Щодо провідних форм організації неформальної освіти дорослих, то ефективними визнані такі: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), на робочому місці (на виробництві)); дуальна.

Серед сучасних технологій організації неформальної освіти дорослих у європейських країнах найбільш поширеними є: коучинг (coaching), навчання у робочій групі, навчання у дії (action learning), сторітеллінг (метафорична гра, Play-back театр), шедоуінг (Job Shadowing), секондмент (Secondment), баддінг (Buddying), e-навчання (e-learning) тощо.

Коучинг – це сучасна технологія, яку створили для розвитку потенціалу людей і команд задля досягнення заздалегідь узгоджених цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що приводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості. У процесі коучингу відбувається розкриття потенціалу людини, розвиток її професійних та особистих якостей, завдяки чому розвиваються нові здібності й навички, які підвищують ефективність роботи та покращують якість життя людини в цілому. Коучинг може бути використано як універсальну технологію, яка дозволяє ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні, тобто вміти керувати собою, своїм станом, своїми ресурсами, допомагати іншим у розвитку особистісного потенціалу, у підвищенні особистої ефективності, розвивати навички комунікації, будувати конструктивні відносини з колегами, які максимально підвищують ефективність вирішення актуальних життєвих завдань, тощо.

Навчання у робочих групах (Team building) становить завдання, спрямоване на створення з групи команди – спільноти з єдиними цілями та цінностями. Таке навчання розвиває в учасників відчуття згуртованості, допомагає усвідомити свою роль у команді, вплив власної поведінки на стан всієї групи, спільноти; формує досвід опосередкованої взаємодії з іншими людьми.

Навчання у дії (action learning) – це навчання методом осмисленої дії, яке виходить з того, що вчинки і думки взаємопов'язані, впливають одне з одного. Фундатор цього виду навчання Р. Реванс переконаний, що відсутність одного з указаних компонентів призводить до отримання мертвих знань. Дослідник виявив цікавий факт: на роботі людям вистачає дій, а ось часу на осмислення досвіду бракує. Так з'явилася ідея Action Reflection Learning – навчання, за якого створюються умови для осмислення, аналізу, дослідження

тих труднощів, з якими дорослі зіштовхуються у реальному житті: на основі аналізу життєвих ситуацій дорослі вчать розставляти власні пріоритети і фокусуватись на проблемах, які потрібно вирішити.

Одним з простих і водночас ефективних способів такого навчання є сторітеллінг (storytelling – розповідання історій) – метод створення образів, емоцій і пояснення подій через взаємодію між оповідачем та аудиторією [18]. Тонко помічена фраза, життєва історія або навіть анекдот, коротка фраза, які раптово потрапили у поле нашої уваги, здатні глибоко проникати в підсвідомість. Психологи називають подібні історії метафорами, оскільки в їх основі лежить схожість і аналогія. Як правило, ми користуємося готовими метафорами, але коли їх не вистачає, придумуються нові, до реальних фактів додаються загадковість і містика. Сторітеллінг створює можливості для побудови структури процесу комунікації, який дозволяє краще розуміти людей, співпереживати, синтезувати й аналізувати інформацію. Пошук можливостей розв'язання життєвої ситуації на основі аналізу того чи іншого випадку – розповіді з життя значущих для учасників героїв – розвиває критичне мислення, навички аналізу, актуалізує вміння відрізнити факт від припущення.

Шедоуінг (Job Shadowing) та секондмент (Secondment) тільки набувають поширення у системі неформальної освіти, проте вони вже показали свою ефективність у роботі з дорослими, які вибудовують власну кар'єру [18]. Сутність шедоуінгу полягає у тому, що дорослий учень на початку своєї професійної кар'єри потрапляє під патронат наставника, який ніби слідує за ним як тінь (Job Shadowing – «слідувати як тінь») і допомагає йому формуватися як спеціалісту. Для наставників-лідерів існує інший спосіб неформального навчання – секондмент. Це можливість підвищити свій професійний рівень у іншій за тематикою, практичною спрямованістю, віковим контентом групі. При цьому може використовуватися ще один спосіб неформальної освіти – баддінг (buddying), що у перекладі з англійської означає «партнер, друг, помічник, той, хто подає руку допомоги». Баддінг передбачає існування двох сторін: одна зі сторін передає знання, інша – отримує. Обидві сторони перебувають у ситуації рівноцінного партнерства, передавання різної інформації, порад і рекомендацій один одному на рівних правах. Однак при цьому одна зі сторін може надавати підтримку іншому в освоєнні нових компетенцій, досягненні особистих цілей або цілей групи. Баддінг – це свого роду неформальне наставництво або рівноправний коучинг.

Е-навчання у системі неформальної освіти набуло широкого застосування через відкриті онлайн курси, які постали результатом сміливого експерименту (2008) у сфері дистанційної освіти канадських вчених Дж. Сименса, С. Даунса, Д. Корм'є та Б. Александера [19]. Онлайн навчання засноване на активному залученні необмеженого числа учасників до самоорганізованого дистанційного освітнього процесу, який об'єднує взаємодію в соціальних медіа, зворотний зв'язок з експертами, доступ і створення відкритого освітнього ресурсу. Частіше за усе такі курси безкоштовні і не висувають спеціальних вимог до учасників (вільний запис).

Як показує огляд технологій неформальної освіти, усі вони спрямовані на побудову рівноправних партнерських взаємин між педагогом та дорослим учнем, у результаті чого останній набуває необхідних йому компетентностей.

Серед особливостей європейських програм неформальної освіти дорослих учені виділяють такі: спрямованість навчання на професійні цілі і подальше практичне застосування отриманих результатів; урахування існуючого професійного та особистого досвіду дорослих у процесі навчання; спрямованість на самостійність і самореалізацію; урахування соціальних, часових, фінансових, інших інтересів і можливостей дорослих; спрямованість на подолання стереотипів та переваг щодо стилів і методик навчання; використання різноманітних інноваційних технологій навчання; високий самоконтроль; створення комфортної безпечної атмосфери; спрямованість на подолання страху невдачі, складнощів у встановленні і підтримці міжособистісних стосунків; організація інформаційно-освітнього середовища для обговорення завдань, напрямів, проблем і рефлексії результатів освітньої діяльності на різних її етапах тощо. Варто зазначити, що нові технології навчання як результат творчого підходу її творців, проходячи апробацію і «відточуючись» у системі неформальної освіти, поступово знаходять все більш широке застосування і зрештою приймаються і системою формальної освіти. Надалі нова технологія може бути включена в систему підготовки, а значить, стає вже атрибутом формальної освіти.

Отже, у результаті аналізу досвіду організації неформальної освіти дорослих у країнах Європейського Союзу узагальнено такі специфічні особливості реалізації неформальної освіти дорослих у цих країнах:

– є складовою загальних систем освіти, визнана державою, є інструментом покращення якості життя громадян;

– розроблена законодавча база, яка дозволяє організовувати неформальну освіту дорослих у нормативно-правовому полі на всіх рівнях – від особистісного до національного і загальноєвропейського;

- організація неформальної освіти дорослих є інституалізованою, отримує різнобічну підтримку від держави – від влади, підприємницького сектору тощо;
- результати неформальної освіти валідизуються і є визнаними Європейською рамкою кваліфікацій;
- охоплює різноманітні підходи до освіти дорослих – від суспільно-політичного до культурологічного і економічного;
- популярними формами організації є асоціації, спілки, центри освіти дорослих, гуртки, курси, клуби тощо;
- провайдерами неформальної освіти є як комерційні (в основному бізнес-консалтингові компанії), так і некомерційні організації;
- відрізняється багатоманітністю й інноваційністю застосовуваних технологій, таких як коучинг, навчання у дії, сторітеллінг, шедоунг, секондмент, баддінг, е-навчання тощо;

Основними напрямками екстраполяції досвіду країн Європейського Союзу щодо розвитку неформальної освіти дорослих у Україні вбачаємо такі: визначення місця неформальної освіти дорослих у загальній освітній системі; розроблення стратегії розвитку неформальної освіти дорослих відповідно до національних потреб і практичних, нагальних запитів дорослих; розроблення і впровадження відповідної нормативно-правової бази; запозичення оптимально-ефективних форм, структури і практики організації неформальної освіти через створення асоціацій, центрів освіти дорослих, народних університетів тощо.

Висновки. У результаті дослідження досвіду неформальної освіти дорослих у країнах Європейського Союзу було виокремлено, узагальнено і схарактеризовано специфічні особливості її організації у зазначених країнах; визначено провідні напрями екстраполяції досвіду країн Європейського Союзу щодо розвитку неформальної освіти дорослих в Україні. Системи цілеспрямованої організації неформальної освіти дорослих, незважаючи на різноманітності напрямів, способів діяльності, форм та структури, мають багато спільного у змісті роботи, споріднені за метою та навчальними проблемами. До перспектив подальших досліджень відносимо аналіз дієвих практик неформальної освіти дорослих у країнах ЄС та в Україні.

Список використаної літератури

1. Глобализация и образование: сб. обзоров. Отв. ред. С. Л. Зарецкая. Москва: ИНИОН РАН, 2001. 143 с.
2. Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід. Київ: ДКС-Центр, 2017. 147 с. (Українська Асоціація освіти дорослих).
3. Меморандум неперервного образования Европейского Союза. URL: <http://www.znanie.org/docs/memorandum.html> (дата звернення: 10.09.2018).
4. Ндонг-Жатта Анн-Терез, Шигеру Аояги. Неформальное образование / Бюро информации общественности ЮНЕСКО. URL: http://www.unesco.org/bpi/pdf/memobpi55_NFE_ru.pdf (дата звернення: 30.01.2019)
5. Dvořáková M. Teorie transformativního učení (se) dospělých. *Studia Paedagogica*. 2012. r. 17. č. 1. s. 59-74
6. Dočekal Vít. Cyklus zkušenostního učení a jeho ideové inspirace. *Andragogika: čtvrtletník pro vzdělávání dospělých*. 2012. r. XV. č. 1. s. 14–16.
7. Knotová D. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis. URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104590/U_Paedagogica_12-2007-1_1.pdf?sequence=1 (дата звернення: 29.01.2019).
8. Perhác Ján. Personalizačné a socializačné aspekty rozvoja osobnosti dospelých. 2., upr. vyd. Praha: Rozlet: Česká andragogická společnost, 2011. 156 s.
9. Non-formal Education. *Federighi Paolo. Glossary of Adult Learning in Europe*. Hamburg: UNESCO Institute for Education, 1999. P. 23. URL: <http://www.eaea.org/index.php> (дата звернення: 10.01.2019).
10. Лук'янова Л. Б. Концептуальні засади формування законодавства у галузі освіти дорослих. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (28 жовтня 2014 р., м. Київ): у 2 ч. Київ, 2014. Ч. 2 /уклад.: Л. М. Капченко, С. О. Тарасюк, Л. Г. Авдеев та ін. С. 52–59.*
11. Гончарук А. Неформальна освіта дорослих у країнах ЄС. *Педагогічні науки*. 2012. № 54. С. 31–36.
12. Давидова В. Д. Неформальна освіта дорослих у навчальних гуртках Швеції: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 21 с.
13. Огієнко О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах (друга половина XX століття): автореф. дис. ... д-ра наук: 13.00.01. Київ, 2009. 44 с.
14. Шапочкіна О. В. Сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів у Німеччині: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2012. 20 с.
15. Мухлаева Т. В. Международный опыт неформального образования. *Человек и образование*. 2010. № 4. С. 158–162.
16. Кристопчук Т. Законодавче регулювання та особливості видів освітньої діяльності у контексті неперервної освіти у європейських країнах. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2017/5.1/16.pdf> (дата звернення: 30.01.2019).

17. Machalová M., Prusáková V. Získávání nových cílových skupin vo vzdelávaní dospelých. Bratislava: Gerlach Print a Katedra andragogiky FF Univerzity Komenského, 2004. 254 s.

18. Кузнецова И. Обучение социальному проектированию: глоссарий. URL: <http://voluntary.ru/dictionary/875/> (дата звернення: 30.01.2019).

NON-FORMAL ADULT EDUCATION: THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

Samodumska Olena

candidate of pedagogical sciences, associate professor, doctoral student
Classical private university, s. Zaporizhzhia

Samoilenko Oksana

candidate of pedagogical sciences, doctoral student
Zhytomyr Ivan Franko State University

Introduction. *Non-formal adult education in Ukraine, as in the countries of the European Union, has become especially important in the context of the transition to an "economy and society of knowledge" and is an integral part of lifelong learning. The study of the experience of organizing non-formal adult education in the European Union countries is relevant in connection with the possibilities of its extrapolation and implementation in contemporary Ukrainian realities.*

Purpose. *The purpose of the present study was to analyze and generalize the experience of organizing non-formal adult education in the countries of the European Union.*

Methods. *Analysis, comparison and generalization of theoretical materials and practical experience.*

Results. *The specific features of organizing the experience of adult non-formal education in the countries of the European Union are outlined, summarized and characterized. Suitable for further study and application, the approach of scholars to non-formal adult education through the prism of the concept of quality of life is determined. The leading effective forms of non-formal adult education in the European Union are named. The most common among modern technologies of organization of non-formal education of adults in the European countries are described: coaching, action learning, storytelling, playback theatre, job shadowing, secondment, buddying, e-learning etc.*

Originality. *The article gives an author's aesthetic understanding of the notion of non-formal education of adults. The selection of existing experience in the organization of adult non-formal education in the European countries is carried out according to the original algorithm: analysis of legislative provision of non-formal education of adults in the European countries; character of understanding and definition of the basic approaches allocated by L. Lukyanova; characteristic features of modern organization and basic functions. Characteristics of non-formal education of adults in Poland, Slovakia are performed on the basis of interpolation of author's experience and translations of original texts.*

Conclusion. *The main areas of extrapolation of the experience of the European Union countries regarding the development of non-formal adult education in Ukraine are following: the definition of the place of non-formal adult education in the general educational system; developing a strategy for the development of adult non-formal education in accordance with national needs and practical, urgent adult inquiries; development and implementation of the relevant regulatory framework; borrowing of optimally effective forms, structure and practice of organizing non-formal education through the creation of associations, adult education centers, national universities, etc. Prospects for further research include the analysis of effective practices of non-formal adult education in the EU countries and in Ukraine.*

Key words: *non-formal adult education, the European Union countries, experience in organizing non-formal adult education in the European Union.*

References

1. Globalizatsiia i osvita: zb. ohliadiv / vidp. red. S. L. Zarytska. M.: INISN RAN, 2001. 143 s. [In Russian].
2. Lukianova, L. (2017) Zakonodavche zabezpechennia osvity doroslykh: zarubizhnyi dosvid. Kyiv: TOV «DKS-Tsentr». 147 s. (Ukrainska Asotsiatsiia osvity doroslykh) [In Ukrainian].
3. Memorandum bezpererвної osvity Yevropeiskoho Soiuzu. URL: <http://www.znanie.org/docs/memorandum.html> (data zvernennia: 10.09.2018) [In Russian].
4. Neformalna osvita / Ndonh-Zhatt Ann-Terez, Shyheo-ru Aoiahi; Biuro informatsii hromadskosti YuNESKO URL: http://www.unesco.org/bpi/pdf/memobpi55_NFE_ru.pdf (data Zvernennia 30.01.2019) [In Russian].
5. Dvořáková, M. (2012) Teorie transformativního učení (se) dospělých. *Studia Paedagogica*. r. 17, č. 1, s. 59–74 [In Czech].

6. Dočekal, Vít. (2012) Cyklus zkušenostního učení a jeho ideové inspirace. *Andragogika: čtvrtletník pro vzdělávání dospělých*. r. XV, č. 1, s. 14–16 [In Czech].
7. Knotová, D. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis. URL https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104590/U_Paedagogica_12-2007-1_1.pdf?sequence=1 (data Zvernennia 30.01.2019) [In Czech].
8. Perhács, Ján. (2011) Personalizačné a socializačné aspekty rozvoja osobnosti dospelých. 2, upr. vyd. Praha: Rozlet: Česká andragogická společnost. 156 s. [In Czech].
9. Non-formal Education (1999) In: *Glossary of Adult Learning in Europe*, ed. by Paolo Federighi. Hamburg: UNESCO Institute for Education. P. 23. URL : <http://www.eaea.org/> (data Zvernennia 30.01.2019) [in English].
10. Luk'ianova, L. B. (2014) Kontseptualni zasady formuvannia zakonodavstva u haluzi osvity doroslykh. Aktualni problemy profesiinoi orientatsii ta profesiinoho navchannia naselennia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti : mat. VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (28 zhovtnia 2014 r., m. Kyiv): u 2 ch. K.: IPK DSZU. Ch. 2 / uklad.: L. M. Kapchenko, S. O. Tarasiuk, L. H. Avdieiev ta in. 248 s. S. 52–59 [In Ukrainian].
11. Honcharuk, A. (2012) Neformalna osvita doroslykh u krainakh YeS. *Pedahohichni nauky*. № 54. S. 31–36 [In Ukrainian].
12. Davydova, V. D. (2008) Neformalna osvita doroslykh u navchalnykh hurtkakh Shvetsii: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Kyiv. 21 s. [In Ukrainian].
13. Ohiienko, O. I. (2009) Tendentsii rozvytku osvity doroslykh u skandinavskykh krainakh (druha polovyna XX stolittia): avtoref. dys. ... d-ra nauk: 13.00.01. Kyiv. Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh APN Ukrainy. 44 s. [In Ukrainian].
14. Shapochkina, O. V. (2012) Suchasni tendentsii rozvytku neformalnoi osvity maibutnikh uchyteliv u Nimechchyni: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04; Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka. K. 20 s. [In Ukrainian].
15. Mukhlaeva, T. V. (2010) Mizhnarodnyi dosvid neformalnoi osvity. *Liudyna i osvitu*. № 4. S. 158–162. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/16.pdf> (data zvernennia 30.01.2019) [In Russian].
16. Krystopchuk, T. (2017) Zakonodavche rehuliuвання ta osoblyvosti vydiv osvitnoi diialnosti u konteksti neperervnoi osvity u yevropeiskykh krainakh. *Molodyi vchenyi*. № 5.1 (45.1) traven. URL <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/16.pdf> (data zvernennia 30.01.2019) [In Ukrainian].
17. Získavanie nových cieľových skupín vo vzdelávaní dospelých (2004) (Eds. Mária MACHALOVÁ – Viera PRUSÁKOVÁ.) Bratislava: Gerlach Print [In Slovak].
18. Kuznietsova, I. Navchannia sotsialnoho proektuvannia: hlosarii URL: <http://voluntary.ru/dictionary/875/> (data zvernennia 30.01.2019). [In Ukrainian].

НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ВЗРОСЛЫХ: ОПЫТ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Самодумская Елена Львовна

кандидат педагогических наук, доцент, докторант
Классический частный университет, г. Запорожье

Самойленко Оксана Анатольевна

кандидат педагогических наук, докторант
Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

Неформальное образование взрослых в странах Европейского Союза и в Украине приобрело особое значение в связи с переходом к «экономике и обществу знаний» и является неотъемлемым компонентом «обучения в течение жизни». Имеющийся опыт организации неформального образования взрослых в указанных европейских странах выделен из описанного учеными и практиками опыта образования взрослых зарубежных стран по авторскому алгоритму. Названы ведущие субъекты, распространенные формы организации неформального образования взрослых стран Европейского Союза. Охарактеризованы наиболее применяемые технологии организации неформального образования взрослых в европейских странах. Определены направления экстраполяции опыта для развития неформального образования взрослых в Украине.

Ключевые слова: неформальное образование взрослых, страны Европейского Союза, опыт организации неформального образования взрослых.

Отримано редакцією 04.03.2019 р.